UNIVERSITATEA TEHNICĂ
DIN CLUJ-NAPOCA
CENTRUL UNIVERSITAR NORD
DIN BAIA MARE

North University Centre of Baia Mare
Faculty of Letters

International scientific and practical conference

RESEARCH OF DIFFERENT DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES IN UKRAINE AND EU

September 20–21, 2019

SLAVIC LANGUAGES
THEORY OF LITERATURE
GENERAL LINGUISTICS
TRANSLATION STUDIES

Baia Mare,
Romania
2019

International scientific and practical conference «Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU» : Conference proceedings, September 20–21, 2019. Baia Mare : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 168 pages.

HEAD OF ORGANISING COMMITTEE
Ioan-Mircea FĂRCAŞ – Dean of the Faculty of Letters,
North University Centre of Baia Mare

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

ISBN 978-9934-588-05-1 © North University Centre of Baia Mare, 2019

CONTENTS

SLAVIC LANGUAGES

Запозичення-неологізми в українській економічній термінології
Архипенко Л. М. **7**

Функційно-стилістичний потенціал прагмапоетонімів
у романі Марії Матіос «Щоденник страченої»
Бербер Н. М. **11**

Цитація як прийом уведення прецедентних релігійних феноменів
у тексти сучасної української художньої прози
Берестова А. А. **14**

Про деякі конфліктні властивості українських фразем
Білоконенко Л. А. **17**

Графічно-орфографічні іншомовності групи «торговельні марки»
(на матеріалі творів пострадянських письменників)
Бороденко Л. М. **21**

Невербальне вираження значення імперативності
у сучасній українській літературній мові
Бортун К. О. **23**

Актуальні аспекти навчання української мови як іноземної
Булава Н. Ю. **25**

Складнопідрядні речення відповідності в аспекті фразеології
Голтвеницька М. В. **29**

Синкретичний порівняльний зворот
Донік О. М. **31**

Особливості адаптації новітніх англіцизмів у сучасній українській мові
(на прикладі мови ЗМІ)
Дьолог О. С. **35**

Лексичне наповнення компонентів речень із семантикою буття
в сучасній українській мові
Жовтобрюх В. Ф. **39**

Семантичні відтінки допустових прийменників у сучасній українській мові
Кисла Н. В. **43**

Методологійні засади дослідження стилетвірної функції поетонімів
у художньому тексті
Козловська Д. В. **47**

Метафора ярма в радянському дискурсі
Коротич К. В. **49**

Граматичне значення в комунікативно-прагматичному вимірі
Костич Л. М. 53

Стилістична диференціація вторинних багатокомпонентних
прийменників сучасної української мови
Кущ Н. В. 56

Когнітивна модель відіменникових дієслів
у староукраїнській літературній мові
Мартиновська Ю. О. 59

The language of business Hetmanate documents
Medvid N. S. 63

Фразеологізми у новелах Василя Стефаника
Попойлик Ю. Д. 65

Стилістична роль паремій у романі Марії Дзюби «Укриті небом»
Стовбур Л. М. 67

Проблема категорійної семантики дієслова
Сулима О. П. 70

Асоціативні процеси у стрижневому компоненті складених назв
із семою *‘вода’*
Теглівець Ю. В., Теглівець О. В. 73

Нейрофізіологічне обґрунтування нейролінгвістичного підходу
під час вивчення української мови як іноземної
Труба Г. М. 75

Systematically-functional aspect of law derivation
Tsareva I. V. 79

Іменникові форми у збірці І. Франка «З вершин і низин»
та в граматиці В. Сімовича
Шмілик І. Д. 82

THEORY OF LITERATURE

Постметафізика постпостмодернізму в аспекті рецепції
роману «Хмарний атлас» Д. Мітчелла Фредріком Джеймісоном
Дроздовський Д. І. 87

Жанрові особливості літератури факту на прикладі
повісті Г. Хоткевича «Тарас Шевченко»
Приходько О. Ю. 91

Специфика реализации типологически отмеченных концептов
детективного текста в постмодернистском романе
(на примере романа J. Harris «Gentlemen & Players»)
Храбан Т. Е. 94

GENERAL LINGUISTICS

Культурний код в українській мінімальній фразеології
Бойко Л. П., Зубець Н. О. 99

Pragmatic Communicative Failures
Dubtsova O. V. 102

Лексико-семантичні зміни в системі запозичених елементів
в українському поетичному дискурсу
Євтушенко Н. І. 104

Знаки-індекси у романі В. Шкляра «Чорний ворон»
як маркери національної мовної картини світу
Желязкова В. В. 107

Лінійність речення в об'єктивній граматиці
Загнітко А. П. 110

Проблема етимології слова *ЩАСТЯ* в українській мові
Ільєнкова В. В. 114

Штучний інтелект як база моделювання нейронних мереж
Мєшков М. О. 116

Про статус міжгалузевих термінів у сучасному термінопросторі
(на матеріалі української мистецької термінології)
Овсейчик С. В. 117

До проблеми номінації вищих емоцій: структура та вмотивованість
(на прикладі емоції «розпач» в англійській мові)
Петренко Є. М. 120

Складнопідрядні власне прислівні речення з підрядними об'єктними
в інституційно-правовому дискурсі
Пономарьова Л. В. 124

To the question of novelty of social dialects
Rudenko M. Yu. 126

Відмінності семантичної структури багатозначних слів
української та російської мов
Середницька А. Я. 130

A text as a means developing English speech skills
Syvokin H. V., Kartel T. M. 132

Наукові тексти як один із фрагментів мовленнєвої комунікації
Слободинська Т. С. 134

Лінгвономен *мовлення* в історичному та соціолінгвальному контексті
Фаріон І. Д. 137

Науковий дискурс крізь призму лінгвосинергетики
Холявко І. В. 140

TRANSLATION STUDIES
Вербальне вираження художнього образу діда в українсько-англійському перекладі (на матеріалі кіноповісті «Зачарована Десна» О. Довженка)
Дорошина Л. Ф., Ткач П. Б., Ільченко О. А., Лисенко Н. О. 144

Особливості перекладу англійської юридичної фразеології
Живіцька І. А. 148

Pragmatic concept in translating some national communicative features from English into Ukrainian
Kramar V. B., Matsiuk O. O., Sierhieieva O. V. 152

Поезія Дж. Донна в українських перекладах
Москвітіна Д. А. 154

Анімізовані явища природи у «Слові о полку Ігоревім» та їх переклад на англійську (В. Набоков) та німецьку (Р. М. Рільке) мови
Окатьєва І. І. 157

Способи словотворення термінів у французькій залізничній терміносистемі та особливості їх перекладу українською
Пустовойт Н. І. 160

Crowdsourcing in social media translation
Skriabina V. B. 162

Роль концепту в сучасному перекладознавстві
Стоянова І. Д. 164

5. Москвин В. П. Интертекстуальность: Понятийный апарат. Фигуры, жанры, стили: монография. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2001. 168 с.

6. Словник української мови: В одинадцяти томах. Том дев'ятий / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1978. 916 с.

7. Сюта Г. Типологія і функції біблійних цитат в українській поетичній мові XX ст. // Українська мова. 2013. № 4. С. 82 – 92.

ПРО ДЕЯКІ КОНФЛІКТНІ ВЛАСТИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕМ

Білоконенко Л. А.

доктор філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Фразеологізми є репрезентантами провідних рис українського менталітету, середовищем, яке активно реагує на зміни в соціокультурному просторі, одним із важливих механізмів для вияву ціннісних орієнтирів суспільства. Потрактування таких знаків мови дає змогу припустити, що в цьому фонді української мови є структури, які особа використовує в ситуації «міжособистісний конфлікт».

Слідом за Т. Філоненко, яка вмотивовує поняття «фразеологічний образ людини» [4, с. 40], уважаємо за можливе говорити, що один із його складників – «фразеологічний образ конфлікту», який є фіксацією цієї ситуації в мовній свідомості індивіда, коли з пам'яті обираються певні фраземи для оцінки опонента чи умов розвитку події. Через те, що особа може хибно сприймати власні дії чи слова, так само як поведінку й мовлення контактера, виникає перекручування у сприйнятті суперечки, формуючи нетотожні образи (вибір фразем порушує морально-етичні норми). Таке значення реалізують знаки різних функціональних розрядів (на підставі системи функціональних розрядів В. Ужченка, Д. Ужченка [3, с. 246–250]). Побутова комунікація головно містить розмовні, просторічні компоненти, останні мають у своєму складі жаргонні, лайливі фраземи. Інституційний контакт передбачає стриманість, звужуючи вибір фразем. Можливо схарактеризувати конфлікт навіть за допомогою одиниць, що не мають негативної конотації, але в контексті її набувають (книжні, літературно-розмовні).

Розмовні фраземи переважають в усному спілкуванні: їх використовують у побуті, ЗМІ (особливо в різноманітних телешоу), завдяки їм процес контакту стає більш виразним. Для цього стилістичного шару

важливою є знижена експресивна й емоційна оцінка, вираження іронії, фамільярності, насмішки і т. ін. У конфлікті розмовні фраземи створюють грубуватий, невимушений фон, засвідчують безпосередність спілкування, близькість, неофіційність стосунків. Напр.: *баба надвоє ворожила*, *блискати очима* (*оком*), *братися* (*хапатися*) *за голову*, *валяти* (*клеїти*, *строїти*) *дурня*, *взяти гору*, *вибивати* (*вибити*) *з колії* (*з сідла*), *відбирати* (*відібрати*) *життя*, *відібрати мову*, *все одно* (*рівно*), *втратити терпець*, *глянути* (*дивитися*) *вовком*, *голова йде обертом* (*кругом*), *голову морочити*, *горло перегризати* (*перегризти*), *гору брати* (*взяти*), *готовий* (*ладний, здатний, хотів, хотілося* і т. ін.) [*крізь землю*] *провалитися*, *дати ляпаса*, *дати спокій*, *з гріхом пополам*, *заплющити очі*, *не моргнувши* (*оком не моргнути*), *рота кривити*, *серцем відчувати*, *хоч кілок на голові теши* і т. ін.

Розмовні фраземи також фіксуємо в художній прозі. Ці одиниці організовують певний фон конфлікту, визначають особистісні риси персонажів. Фраземи виразно передають специфіку вербальних дій осіб, які належать до різних соціальних прошарків суспільства, є свідченням їх неофіційних або офіційних стосунків. Конфлікт у художньому тексті підпорядковується загальним законам розвитку, але репрезентація цього явища залежить від автора. У художніх текстах автори активно послуговуються літературно-розмовними та ужитково-розмовними фраземами. Такі знаки мови зрозумілі читачеві, формують у їхній свідомості сталі фразеологічні образи. Прийом уважаємо виправданим, оскільки ступінь об'єктивності оповіді вищий, що виразніше позначено позицію автора.

Частотність ***використання розмовних*** фразем ***визначаємо мірою наближення індивідів: чи перебувають вони в родинних або дружніх стосунках, чи є між ними почуття антипатії (симпатії) або соціальні бар'єри.*** Повсякденність цих фразем переважно створює тотожний ситуації образ конфлікту.

Просторічні фраземи – стилістично знижена частина фразем української мови, вони переважають у побутовій сфері. Негативно-оцінне забарвлення цих одиниць надає безцеремонності, різкості контакту опонентів. Напр.: *без* [*третьої* (*сьомої*, *десятої* і т. ін.)] *клепки* (*клепок*) [*у голові*], *без мила в душу лізти* / *влізти*, *без царя в голові*, *боятися, як скаженого* (*скаженої*) *собаки*, *брати* / *взяти за горло*, *брати за горлянку*, *драти горло*, *дуркою маятися*, *затикати* (*заткнути*, *заткати*) *рота* (*горло*, *пельку*, *писок* і т. ін.), *обламувати крила* (*роги*, *руки* і та ін.), *хребет переламати*, *якого рожна*. Просторічні фраземи фіксуємо і в конфліктах між особами, стосунки яких є офіційними, проте неввічливість і грубість не повинні бути їм притаманні. У цій системі наявні і просторічні жаргонні та просторічні вульгарні одиниці, напр.: *бісова* (*вража, зла, диявольська, лиха, лукава* і т. ін.) *личина*, *в чорта Бога душу мать*, *випадати в осад*, *дідько* (*чорт* і т. ін.) *ухопив* (*ухопить*, *забере* і т. ін.), *з'їхати з тормозів*, *зуби вишкіряти*, *іди* (*собі*)

до чорта (*до біса, до дідька, під три чорти*), *коту під хвіст*, *не ваше псяче діло*, *отримати втик*, *пес із ним*, *скалити* (*шкірити*) *зуби* і т. ін.

Книжні фразеологічні маркери конфлікту реєструємо не часто, адже ними першорядно послуговуються для створення урочистого, піднесеного фону спілкування, де немає місця негативному характерові контактів. Проте в певному контексті (не притаманному їх значенню), вони можуть виступати засобом оцінки опонента, його поведінки. умов розвитку події, позначаючи іронію, насмішку, фамільярність, особливо в публіцистичному, художньому тексті, напр.: *бити* (*ударяти, ударити*) [*в дзвін*] *на сполох* – сповіщати про небезпеку, сигнал тривоги; *дозволяти* (*дозволити*) *собі* – поводити себе непристойно; *збирати сили* (*всю силу, всі сили, рештки сил*) – напружувати сили; *згущувати* (*згущати, згустити*) *фарби* (*барви*) – надмірно перебільшувати (погане); *змітати* (*змести*, *стирати*, *стерти*) *з лиця землі* – жорстоко розправитися з ким-небудь, знищити; *кидати* (*кинути, наводити, навести*) *тінь* – наговорювати на когось; *метати іскри* – злобливо поглядати; *поставити крапку* – з'ясовано все остаточно; *таємниці мадридського двору* – таємниці, інтриги, які такими залишаються ненадовго; *яблуко розбрату* – причина ворожнечі, суперечок, незгод між ким-небудь і т. ін. [цит. за: 1; 2].

До цієї групи дотичні ***біблійні фраземи***, адже Біблія посідає особливе місце у становленні лексико-фразеологічної системи української мови. У суспільстві поширене застосування біблійних одиниць для пояснення різних життєвих ситуацій, серед яких – конфлікт, а на його різних етапах можуть бути застосовані фраземи, що передають емоції мовця, уможливлюють фатичну чи орієнтуючу функцію, закликаючи опонента до уваги або припинення конфліктної комунікації. Ці вислови фіксуємо в публіцистиці, художньому тексті, побутовому мовленні. Серед активних: *бійся* (*побійся*) *Бога* – застереження, прохання не робити щось, не казати чого-небудь; *Бог з тобою* – позначення здивування, заперечення; *Бог його знає* (*бозна*) – хто *його знає*, невідомо що (куди, як і т. ін.); *борони* (*боронь*) *Боже* – вираження небажаності, заперечення чого-небудь; *кров за кров* – формула помсти; *не* дай (*не приведи*) *Боже*! або Нехай (хай) Бог боронить (милує)! – передання небажаності, заперечення чого-небудь; *око за око, зуб за зуб* – відповідати на заподіяну образу, кривду тим самим; *платити / відплатити такою* (*тією*) [*самою*] *монетою* – відповідати на щось тим самим (вчинком, ставленням і т. ін.; *покласти хрест* – перехреститися, заприсягаючись; *присягатися Богом* (*небом*, *хрестом*) – божитися (на позначення щирості мовця) і т. ін. [цит. за: 1; 3].

Авторські, застарілі, діалектні фраземи є непродуктивними знаками конфлікту, адже вони передбачають певний рівень обізнаності адресанта. Такі деколи властиві усному мовленню та художнім текстам. Напр.: *боїться, як чорт ладану* – дуже, *вискочив, як Пилип з конопель* – раптово, *дивиться, як середа на п'ятницю* – з-під лоба, *дурний, як сало без хліба* – нерозумна людина, *круте, як циган сонцем* – розпоряджається чимось на власний розсуд, *кусається, як муха у спасівку* – гонориста людина, *набрався, як собака бліх* – багато проблем, *прилип,*

як до Ганни Пилип – набридлива людина, *прилип, як реп'ях* – хтось привертає посилену увагу, *розхвастався, як жаба на купелі* – про людину, яка занадто похваляється, *руки як у жаби* – холодні, *схожий, як свиня на коня* – повне заперечення змісту чогось, *уперлося, як сліпе теля в яму* – хтось потрапив у безвихідне становище, *як більмо на оці* – хтось заважає, *як зайцеві стоп-сигнал* – щось непотрібне, *як корова язиком злизала* – хтось або щось зникло, *як на корові сідло* – комусь щось не личить, *як п'яте колесо до воза* – щось недоречне, *як рак на горі свисне* – щось ніколи не відбудеться і т. ін.

Отже, конфліктний потенціал українських фразем є значним. Тотожність ситуації фразеологічного образу конфлікту визначається функціонально-стильовим розрядом цих висловів, мірою близькості індивідів, їхніми соціальними ролями. У побуті ми часто послуговуємося розмовними, просторічними фраземами, проте якими б не були обрані одиниці, ці маркери головно є емфатичними. Безапеляційність оцінки сприймається особою як сталість установок щодо конфлікту у свідомості носіїв української лінгвокультури на рівні фразеологічних знаків мови, а не як вербальна агресія. І навпаки, розмовний, просторічний фразеологізм, застосований ***соціально віддаленим опонентом, завжди буде усвідомлюватися як агресія та образа, бо ж виявляє нетотожний*** ситуації фразеологічний образ. ***Використання фразем є свідченням емоційного контакту, проте повсякчас важливим є осмислення людиною цього фонду мови.***

Література:

1. Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 2003. 1104 с.

2. Сучасний фразеологічний словник української мови / А. П. Ярещенко, В. І. Бездітко та ін. ; заг. ред. А. П. Ярещенко. Харків : Торсінг Плюс, 2008. 640 с.

3. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с.

4. Филоненко Т. М. Фразеологический образ в языковых моделях пространства, времени и количества (на материале фразеологии современного русского языка) : дисс. … доктора филол. наук. Магнитогорск, 2004. 435 с.